

## ВІДМІННОСТІ ІНСТАНЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ВІД ОСПОРЮВАННЯ РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ ПО ГОСПОДАРЬКОМУ СПОРУ

Мирось К. В.

У статті аналізуються апеляційний та касаційний перегляди судових рішень у цивільному судочинстві порівняно із процедурою оспорування рішення міжнародного комерційного арбітражу. З огляду на конституційне гарантування апеляційного оскарження актів правосуддя, можливості касаційного перегляду у визначених законом випадках, досліджується співвідношення процедури розгляду заяв про скасування рішень міжнародного комерційного арбітражу з інстанційним переглядом судових рішень. При цьому звертається увага на розширення контрольної функції правосуддя не лише на форми перегляду рішень судів цивільної юрисдикції в апеляційному та касаційному порядку, а й на процедуру оспорування актів міжнародного комерційного арбітражу.

В даному аспекті звертається увага на не логічність побудови юрисдикції цивільних судів, що вчиняють дії відносно рішень вказаних третейських судів. Обґрунтовується такий висновок виконанням судом апеляційної інстанції функцій суду першої інстанції, а Верховним Судом - суду апеляційної інстанції. Це порушує функціональні компетенції кожної ланки судової системи в межах інстанційної побудови цивільних судів. На думку авторки, суміщення компетенцій судів апеляційної та касаційної ланки призводить до ускладнення реалізації права на касаційне оскарження актів правосуддя, ухвалених за результатами розгляду справ про оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів.

Крім визначеного, відмічається додаткове обґрунтування нелогічності віднесення справ щодо розгляду заяв про скасування рішень міжнародних комерційних арбітражів до юрисдикції цивільних, а не господарських судів. Пояснюється таке ставлення господарсько-правовим характером справ, які розглядаються вказаними третейськими судами. Підтримується теза про необхідність зміни судової юрисдикції по розгляду зазначених заяв про скасування актів міжнародних комерційних арбітражів.

У висновках вказується на доцільність вдосконалення системи перегляду рішень міжнародного комерційного арбітражу з урахуванням співвідно-

шення з переглядом судових рішень в інстанційному порядку.

**Ключові слова:** міжнародний комерційний арбітраж, апеляційний перегляд, касаційний перегляд, оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу, оскарження рішення, цивільне судочинство, господарське судочинство.

**Myros K. V. Differences of instance appeal of a court decision from challenging an international commercial arbitration decision on an economic dispute**

The article analyzes appellate and cassation reviews of court decisions in civil proceedings compared to the procedure of challenging the decision of international commercial arbitration. In view of the constitutional guarantee of appeals against the acts of justice, the possibility of cassation review in cases defined by law, the relationship between the procedure for considering applications for annulment of international commercial arbitration decisions and the first-instance review of court decisions is investigated. At the same time, attention is drawn to the expansion of the control function of justice not only to the forms of review of decisions of courts of civil jurisdiction in the appellate and cassation procedures, but also to the procedure of challenging the acts of international commercial arbitration.

In this aspect, attention is drawn to the illogical construction of the jurisdiction of civil courts, which act in relation to the decisions of the specified arbitration courts. Such a conclusion is substantiated by the performance by the appellate court of the functions of the court of first instance, and by the Supreme Court - of the appellate court. This violates the functional competences of each element of the judicial system within the instance framework of civil courts. In the author's opinion, combining the competences of courts of appeal and cassation leads to the complication of the exercise of the right to cassation appeal of the acts of justice, made as a result of consideration of cases on challenging decisions of international commercial arbitrations.

Apart from the above, an additional justification for the illogicality of referring cases regarding

*the consideration of applications for annulment of the decisions of international commercial arbitrations to the jurisdiction of civil rather than economic courts is noted. This is explained by the economic and legal nature of the cases considered by the specified arbitration courts. The thesis about the need to change the court jurisdiction for consideration of the mentioned applications for annulment of acts of international commercial arbitrations is supported.*

*The conclusions point to the expediency of improving the system of review of international commercial arbitration decisions, taking into account the relationship with the review of court decisions in the instance procedure.*

**Key words:** *international commercial arbitration, appellate review, cassation review, challenging decisions of international commercial arbitration, appeal against the decision, civil justice, economic justice.*

**Постановка проблеми** у її загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями полягає у аналізі співвідношення інстанційного перегляду судових рішень та оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу. В обох випадках відбувається перегляд правозастосовчого акту, але при цьому слід звернути увагу на їх принципову відмінність, про що йтиметься мова на подальших сторінках цієї роботи. Нормативне закріплення у ЦПК України означених процедур викликає практичну необхідність у характеристиці відмінностей інстанційного оскарження акту правосуддя від оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу, яке ухвалюється за результатами вирішення ним господарсько-правового спору. Це пояснюється функціональною компетенцією зазначеного третейського суду. Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», до цього несудового органу цивільної юрисдикції за угодою сторін можуть передаватись наступні справи. Передусім мова іде про спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, за умови, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном. До наступної категорії справ, підвідомчих міжнародному комерційному арбітражу, належать спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України. Також слід зазначити спори між адміністратором за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій відповідно до положень Закону України "Про ринки капіталу та

організовані товарні ринки", та емітентом облігацій та/або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями, якщо принаймні одна зі сторін спору є підприємством з іноземними інвестиціями.

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що метою статті є аналіз співвідношення процесуально-правової регламентації перегляду судових рішень у апеляційному та касаційному порядках цивільного судочинства з розглядом апеляційним судом в якості суду першої інстанції заяв про скасування рішень міжнародних комерційних арбітражів. Досягнення цієї мети сприятиме розумінню кожного з видів перегляду судових рішень та інших правозастосовчих актів за правилами ЦПК України. Дана стаття, уявляється, викликати науковий інтерес для досліджень цього напрямку та, поряд з цим, до формування пропозицій стосовно змісту майбутніх норм процесуального права при вдосконаленні правової регламентації зазначеної процедури.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій** з тематики даної статті дозволяє зробити висновок про суттєву зацікавленість юристів у дослідженні як питань міжнародного комерційного арбітражу, так і перегляду судових рішень в інстанційному порядку. Проблематика оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів стала предметом наукових досліджень Д. Олексюка, О. Подцерковного, Ю. Притики [1-3] та багатьох інших вчених. Інстанційному перегляду судових рішень у цивільному процесі присвячена свого часу дисертація К. Гусарова, підготовлена ним на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук [4]. Проте вказаним автором оприлюднені й інші наукові праці з вказаної тематики [5; 6].

**Виклад основного матеріалу.** Відповідно до мети даної статті варто зазначити, що справи про оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів розглядаються апеляційними судами цивільної юрисдикції як судами першої інстанції за місцезнаходженням арбітражу. Верховний Суд при цьому здійснює перегляд рішень апеляційного суду в апеляційному порядку. Отже, по справам зазначених категорій відсутня касаційна форма перегляду акту правосуддя. Аналізуючи роль міжнародного комерційного арбітражу у врегулюванні господарських спорів, слід звернути увагу на логічність позиції відносно необхідності нормативного закріплення можливості перегляду в касаційному порядку рішень судів першої та апеляційної інстанції по розгляді заяв про оскарження рішень міжнародних комерційних арбітражів. Обґрунтовується така позиція зростаючою роллю зазначених

несудових органів цивільної юрисдикції у розгляді справ, що витікають з господарських правовідносин. Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, впродовж 2021 р. судами всіх інстанцій постановлено 478 судових рішень. Протягом 2022 р. винесено 305 рішень. За 10 місяців 2023 р., тобто на час підготовки даної наукової статті, постановлено 385 судових рішень у формі ухвал та постанов. Отже, з урахуванням збройної агресії проти України кількість справ про оскарження рішень міжнародних комерційних арбітражів зростає, що свідчить про активне застосування учасниками справи права на оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів. Запровадження можливості оскарження рішень у касаційному порядку по такій категорії справ підвищуватиме процесуальні механізми по досягненню відповідності актів правосуддя вимог законності та обгрунтованості судових рішень. Разом з цим, вважаю за необхідне запропонувати передачу справ про оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу до юрисдикції господарських судів з огляду на економічний характер господарсько-правового спору, що розглядається міжнародним комерційним арбітражем.

З урахуванням зазначеного, як вказувалось вище, постає необхідність у з'ясуванні відмінностей процедур оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів від інстанційного перегляду судових рішень у апеляційному та касаційному порядку. Вважаю, що при характеристиці таких відмінностей доцільно виходити з наступного. Передусім розгляд цього питання стосується аналізу суб'єктів перегляду, якими є органи судової влади. Наступну групу відмінностей складають об'єкти перегляду. Суб'єкти звернення із заявами (скаргами) на акти органів судової влади та рішення міжнародних комерційних арбітражів є окремим питанням для дослідження. Наступними групами відмінностей, на думку авторки, є процедури перегляду, особливості набрання судовим рішенням законної сили, та процесуальні наслідки розгляду заяви (скарги) як процесуальних документів.

При інстанційному перегляді судових рішень перевірку законності та обгрунтованості актів правосуддя здійснюють суди апеляційної та касаційної інстанцій при перегляді рішення суду першої інстанції. При оспоруванні рішень міжнародного комерційного арбітражу розгляд заяви про скасування його рішення здійснює в якості суду першої інстанції апеляційний суд за місцезнаходженням арбітражу при застосуванні правил

національного цивільного процесуального законодавства України. Судом апеляційної інстанції при цьому є, як зазначалось вище, Верховний Суд.

Об'єктом інстанційного перегляду є рішення органу судової влади. В порядку апеляційного провадження суд апеляційної ланки здійснює перегляд рішень та групи ухвал місцевого суду, що не набрали законної сили. При касаційному провадженні Верховний Суд перевіряє законність рішення місцевого суду, що були об'єктом апеляційного перегляду, та акти апеляційного суду, що постановлялись за результатами апеляційного розгляду скарги. При оспоруванні рішень міжнародного комерційного арбітражу об'єктом перегляду з боку апеляційного суду як суду першої інстанції є рішення зазначеного органу. При цьому справа розглядається в апеляційному суді суддею одноособово, на відміну від колегіального складу при інстанційному перегляді.

За спостереженнями авторки, Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» не передбачає процедури набрання рішення арбітражу законної сили за прикладом інстанційного перегляду судових рішень. Частина 3 ст. 34 вказаного нормативного акту лише передбачає строк подачі клопотання про скасування такого рішення. Таке клопотання може бути заявлено до закінчення трьох місяців рахуючи з дня, коли сторона, яка заявляє це клопотання, отримала арбітражне рішення. При подачі такого прохання відповідно до ст. 33 Закону - з дня винесення третейським судом рішення з цього прохання. При подачі клопотання про скасування арбітражного рішення суд може, за умови визнання цього належним та наявності прохання однієї із сторін, зупинити провадження з питання про скасування на встановлений ним строк з метою надання третейському суду можливість відновити арбітражний розгляд чи застосувати інші дії, які, на думку третейського суду, надаватимуть можливість усунення підстав для скасування арбітражного рішення.

Докорінно відрізняється у процедурах, що описуються, суб'єктний склад звернення до судів із скаргами на законність або (та) необгрунтованість судових рішень в інстанційному порядку та при подачі заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу. В першому випадку суб'єктами оскарження в апеляційному та касаційному порядку виступають сторони, треті особи, заявники та боржники, інші заінтересовані особи та органи й особи, яким законом надане право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Крім того, до суб'єктів звернення зі скаргою при



інстанційному перегляді судових рішень відносяться особи, які не брали участі у справі за умови вирішення судом питання про їх права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Напроти, ініціаторами подачі заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу абз. 2 ч. 1 ст. 454 ЦПК України визначає виключно сторін. Більш розширене коло ініціаторів перегляду передбачено абз. 1 ч. 1 ст. 454 Кодексу при оскарженні рішення третейського суду. До таких суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин відносяться сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у розгляді справи при вирішенні третейським судом питань про їх права та обов'язки.

Процедура перегляду судового рішення в інстанційному порядку та при оспорюванні рішення міжнародного комерційного арбітражу також має суттєві розбіжності. Крім складу суду, що здійснює зазначені перегляди, про що вказувалось вище, відмінності полягають у процедурах розгляду та його термінах. Зокрема, справа про оскарження рішення міжнародного комерційного арбітражу розглядається суддею апеляційного суду впродовж 30-ти днів з дня надходження до суду заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу, в судовому засіданні з повідомленням сторін.

З іншого боку, апеляційні скарги на рішення суду першої інстанції повинно розглядатись протягом 60-ти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. Аналогічний строк передбачений ст. 407 ЦПК України для розгляду касаційних скарги на судові рішення. При апеляційному перегляді судового рішення та, більше того, касаційному, цивільним процесуальним законодавством України передбачено доволі розгалужений порядок перегляду, який включає декілька стадій та випадки передачі касаційної скарги на розгляд палат Верховного Суду. При перегляді рішень міжнародного комерційного арбітражу процедура розгляду заяв про оспорювання його рішення порівняно з інстанційним переглядом актів правосуддя певною мірою спрощений.

Мета цієї статті викликає необхідність сумісного розгляду питань відносно особливостей набрання судовим рішенням законної сили та про процесуальні наслідки ухвалених рішень. При розгляді заяви про оскарження рішення міжнародного комерційного арбітражу рішення апеляційного суду набирає законної сили за правилами набуття такої властивості для рішення суду першої інстанції. При цьому сторони вправі реалізувати право апеляційного оскарження акту правосуддя до Верховного Суду. У випадках

інстанційного перегляду судового рішення як акт апеляційних судів, так і касаційного суду, набирають законної сили з моменту їх прийняття.

**Висновки.** Дослідження мети статті дозволило авторці провести порівняльно-правову характеристику процедур перегляду судових рішень в інстанційному порядку та при оспорюванні рішень міжнародного комерційного арбітражу. Проте при науковому вивченні питань, що стали предметом розгляду у цій науковій роботі, помічено певне коло інших проблем, які не увійшли до змісту даної статті. Мова іде, передусім, про підстави для скасування рішень міжнародного комерційного арбітражу та про відмінності процедур оскарження рішень третейських судів та міжнародних комерційних арбітражів, котрі є одним з різновидів третейських судів. В подальшій діяльності авторка намагатиметься приділити увагу вказаним питанням у наукових публікаціях.

#### Література

1. Олексюк, Д. "Оскарження рішень міжнародних комерційних арбітражів: правові підстави та процедури." (2021).
2. Подцерковний, О. П., & Подцерковний, О. П. (2018). Процедури міжнародного комерційного арбітражу та порядок виконання (оспорювання) арбітражних рішень як новий правовий кластер.
3. Притика Ю., Притика Д. Новели провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів у цивільному процесуальному законодавстві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019, № 3 (110), С. 29-34.
4. Гусаров К.В. Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному судочинстві : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / К.В. Гусаров : Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. - Харків, 2011. - 431 с.
5. Гусаров К. Законодавчі ініціативи змін апеляційного провадження цивільного судочинства: основні новели. *Право України*. 2017. № 8. С. 76-82.
6. Gusarov K., Terekhov V. Finality of judgement in civil cases and related considerations: the experience of Ukraine and Lithuania. URL: [http://ajee-journal.com/upload/attaches/att\\_1577085580.pdf](http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1577085580.pdf).

*Мирось К. В.,  
кандидат юридичних наук,  
старший викладач кафедри правового  
регулювання економіки  
Харківського національного економічного  
університету імені Семена Кузнеця*